

**D. D. Emanuelis Gonzalez Tellez, In Inclyta Salmanticensi
Academia Collegii Majoris Conchensis Alumni, &
antiquioris vespertinæ Sacrorum Canonum Cathedræ
propriarii Interpretis; in Pinciano Sanctæ ...**

Additis Notis uberioribus ab Historia, & Chorographia

Complectens Librum Qvintum

González Téllez, Emanuel

Francofurti Ad Moenum, 1690

Capvt XII. Innoc. III. Vniuersis Christi Fidelibus, tam in urbe a Metensi,
quam eius diæcesi constitutis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74544](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74544)

CAPVT XII.

Innoc. III. *Universis Christi Fidelibus, tam in urbe a Metensi, quam eius diœcesi constitutis.*

Cum ex inuncto nobis Apostolatus officio simus secundum Apostolum sapientibus, & insipientibus debitores, pro universorum salute nos oportet esse sollicitos, ut & malos retrahamus à vitiis, & bonos in virtutibus foveamus: tunc autem opus est discretione majori, cum vitia sub specie virtutum occultè subintrant, & angelus satanæ se in angelum lucis simulatè transformat. Sanè significavit nobis venerabilis frater noster Metensis Episcopus per litteras suas, quod tam in diœcesi quàm urbe Metensi laïcorum & mulierum multitudo non modica tracta quodammodo desiderio Scripturarum, Evangelia, Epistolas Pauli, Psalterium, Moralia Job, & plures alios libros sibi fecit in Gallico sermone transferri, translationi huiusmodi adeo libenter, utinam autem & prudenter intendens, ut secretis conventionibus talia inter se laïci, & mulieres eructare præsumant, & sibi invicem prædicare: qui etiam aspènantur eorum consortium, qui se similibus non immiscent; & à se reputant alienos, qui aures, & animos talibus non apponunt. Quos cum aliqui parochialium sacerdotum super his corripere voluissent, ipsi eis in faciem restiterunt, conantes rationes inducere de Scripturis, quod ab his non deberent aliqua tenus prohiberi. Quidam etiã ex eis simplicitatè sacerdotum suorum fastidiunt, & cum ipsis per eos verbum salutis proponitur, se melius habere in libellis suis, & prudentius se posse id eloqui, submurmurant in occulto. Licet autem desiderium intelligendi divinas Scripturas, & secundum eas studium adhortandi reprehendendum non sit, sed potius commendandum, in eo tamen apparent meritò arguendi, quod tales occulta conventicula celebrant, officium sibi prædicationis usurpant, sacerdotum simplicitatem eludunt, & eorum consortium aspènantur, qui talibus non inhærent. Deus enim lux vera, quæ omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat, in tantum odit opera tenebrarum, ut Apostolos suos in mundum universum prædicaturos Evangelium omni creaturæ missurus, eis apertè præcepit dicens: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta. Per hoc manifestè denuncians, quod evangelica prædicatione non in occultis conventiculis, sicut hæretici faciunt; sed in Ecclesiis juxta morem catholicum est publicè proponenda. Nam juxta testimonium Veritatis, omnis qui malè agit, odit lucem: & ad lucem non venit, ne ejus opera arguantur. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quæ in Deo sunt facta: propter quod cum Pontifex interrogasset Iesum de discipulis suis, & de doctrina ejus, respondit ego palam locutus sum mundo: ego semper docui in synagoga, & in templo, quò omnes Iudæi conveniunt, & in occulto locutus sum nihil. Porro si quis objiciat, quod juxta præceptum dominicum non est sanctum dandum canibus, nec margaritæ mittendæ sunt ante porcos, cum & Christus ipse non omnibus quidem, sed solis Apostolis dixerit: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis, intelligat canes, & porcos non eos esse, qui sanctum grate accipiunt, & margaritas libenter acceptant; sed illos, qui sanctum dilacerant, & margaritas contemnunt, quales sunt qui evangelica verba, & ecclesiastica sacramenta, non ut Catholici venerantur, sed abominantur potius ut hæretici, oblatrantes semper, & blasphemantes: quos Paulus Apostolus post primam, & secundam commonitionem docet esse vitandos. Arcana vero fidei sacramenta non sunt passim omnibus exponenda; cum non passim ab omnibus possint intelligi, sed eis tantum, qui ea fidei possunt concipere intellectu: propter quod simplicioribus inquit Apostolus: Quasi parvulis in Christo lac potum dedi vobis, non escam. Majorum est enim solidus cibus, sicut aliis ipse dicebat: Sapientiam loquimur inter perfectos, inter vos autem nihil judicavi me scire, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Tanta est enim divinæ Scripturæ profunditas, ut non solum simplices, & illiterati, sed etiam prudentes, & docti non plenè sufficiant ad ipsius intelligentiam indagandam: propter quod dicit Scriptura: Quia multi defecerunt scrutantes scrutiniū. Vnde rectè fuit olim in lege divina statutū, ut bestia, quæ montem tetigerit, lapidetur; ne videlicet simplex aliquis, & indoctus præsumat

præsumat ad sublimitatem Scripturæ sacræ pertingere, vel eam aliis prædicare. Scriptum est enim: Altiora te ne quæsieris. Propter quod dicit Apostolus non plus sapere, quàm oporteat sapere, sed sapere ob sobrietatem. Sicut enim multa sunt membra corporis, omnia verò membra non eundem actum habent; ita multi sunt ordines in Ecclesia, sed non omnes idem habent officium: quia secundum Apostolum, alios quidem Dominus dedit Apostolos, alios Prophetas, alios autem Doctores, &c. Cum igitur Doctorum ordo sit quasi præcipuus in Ecclesia, non debet sibi quisquam indifferenter prædicationis officium usurpare: nam secundum Apostolum: Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Et veritas ipsa præcepit Apostolis: Rogate dominum messis, ut mittat operarios in messem suam. Quod si fortè quis argutè respondeat, quia tales invisibiliter mittuntur à Deo, etsi non visibiliter mittantur ab homine, cum invisibilis missio multò sit dignior, quàm visibilis; & divina longè melior, quàm humana. Vnge Ioannes Baptista non legitur missus ab homine, sed à Deo, sicut Evangelista testatur: Quia fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Potest, & debet utique ratione præviâ responderi, quod cum interior illa missio sit occulta, non sufficit cuiquam nudè tantum asserere, quod ipse sit missus à Deo, cum hoc quilibet hæreticus asseveret; sed oportet, ut asserat illam invisibilem visionem per rationem miraculi, vel per Scripturæ testimonium speciale. Vnde cum Dominus vellet mittere Moysen in Aegyptum ad filios Israël, ut crederetur ei, quod mitteretur ab ipso, dedit ei signum, ut converteret virgam in colubrum, & colubrum iterum reformaret in virgam. Ioannes quoque Baptista suæ missionis speciale testimonium protulit de Scriptura, respondens Sacerdotibus, & Levitis qui missi fuerant ad interrogandum, quis esset, & quare baptizandi sibi officium assumpsisset: Ego vox clamantis in deserto: Dirigite viam Domini, cum non sit missus ab homine, nisi de se speciale proferat testimonium de Scripturis, vel evidens miraculum operetur. Nam & de his, qui missi leguntur à Deo, Evangelista testatur: Quod ipsi profecti prædicabant ubique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Licet autem scientia valde sit necessaria sacerdotibus ad doctrinam, quia juxta verbum propheticum: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt ex ore ejus; non est tamen simplicibus sacerdotibus etiam à scholasticis detrahendum, cum in eis sacerdotale ministerium debeat honorari: propter quod Dominus in lege præcepit: Diis non detrahes; sacerdotem intelligens, qui propter excellentiam ordinis, & officii dignitatem, Deorum nomine nuncupantur. Iuxta quod alibi dicit de servo volente apud dominum remanere, ut dominus offerat eum Diis. Cum enim juxta verbum Apostoli, servus suo domino stet, aut cadat, profectò sacerdos ab Episcopo, cujus est correctioni subiectus, debet in mansuetudinis spiritu castigari, non autem à populo, cujus est correctioni prepositus, in spiritu superbiæ reprehendi; cum juxta præceptum dominicum pater, & mater non debeant maledici, sed potius honorari: quod de spiritali patre multò fortius debet intelligi, quàm carnali. Nec quisquam suæ præsumptionis audaciam illo defendat exemplo, quod asina legitur reprehendisse Prophetam, vel quod Dominus ait: Quis ex vobis arguet me de peccato? Et si male loquutus sum, testimonium perhibe de malo; cum aliud sit fratrem in se peccantem occultè corripere: quod utique quisque tenetur efficere, secundum regulam evangelicam; in quo casu sanè potest intelligi, quod Balaam fuit correptus ab asina: & aliud patrem suum etiam delinquentem reprehendere manifestè, ac præcipuè fatuum pro simplici appellare: quod utique nulli licet secundum evangelicam veritatem. Nam qui etiam fratri suo dixerit Fatue, reus erit gehennæ. Rursus aliud est, quod Prælatum se spontè de sua confisus innocentia subditorum accusationi supponit; in quo casu præmissum Domini verbum debet intelligi; & aliud est, quod subditus non tam animo corripiendi, quàm detrahendi exurgit temerarius in Prælatum, cum eum potius maneat necessitas obsequendi. Quod si fortè necessitas postularit, ut sacerdos tanquam inutilis, aut indignus, à cura gregis debeat removeri, agendum est ordinatè apud Episcopum, ad cujus officium tam institutio, quàm destitutio sacerdotum noscitur pertinere. Illud autem tanquam de supercilio Pharisaorù procedens debet ab omnibus aspernari, quod tanquam ipsi soli sint justi, cæteros aspernantur: cum & hætenus ab initio nascentis Ecclesiæ multi fuerint viri sancti, qui nec tales fuisse leguntur, nec talibus adhæsisse, cum de novo tales surrexissent legantur, qui nisi contenti sint doceri potius, quàm docere, ad illos forsitan pertinebunt,

tenebunt, quibus Dominus ait: Nolite fieri plures magistri. Nos ergo filii, quia paterno vos affectu diligimus, ne sub prætextu veritatis in foveam decidatis erroris, & sub specie virtutum, in laqueum vitiorum: universitatem vestram rogamus attentius, monemus, & exhortamur in Domino, in remissionem vobis peccatorum injungentes, quatenus ab his, quæ superius reprehensibilia denotavimus, & linguam, & animum revocetis, fidem catholicam, & regulam ecclesiasticam observantes, ne vos verbis fallacibus circumveniri, vel etiam circumvenire contingat: quia nisi correctionem nostram, & admonitionem paternam receperitis humiliter, & devotè, nos post oleum infundemus & vinum, severitatem ecclesiasticam apponentes, ut qui noluerint obedire spontanei, discant acquiescere vel inviti. Datum Lateran.

NOTÆ.

^{1.} ^a **M** *Metens.* Ita etiam legitur in tertia collectione sub hoc titulo cap. 3. & in epistolis Innocentii editis à Sirleto lib. 3. fol. 358. De Metensi diœcesi egi in cap. 14. de cleric. non resist. Cum enim Innocentius III. accepisset ab Episcopo Metensi, in ea diœcesi occasione sacræ Scripturæ in vulgarem linguam Gallicanam versæ multos, tam viros, quam foeminas, contemptis sacerdotum suorum prædicationibus, occulta conventicula celebrare, & officium prædicationis sibi usurpare: hinc gravius malum oriretur, cives Metensis diœcesis in præsentī epistola monet, ut ab his excessibus desistant: & Episcopum iussit diligenter inquirere, quis fuisset auctor translationis illius, quæ ejus intentio, quæ causa docendi, & utrum Sedem Apostolicam, & Catholicam Ecclesiam veneretur, & his cognitis, quid statui deberet, maturius deliberaret. Quæ epistola Episcopo & Capitulo Metensi missa refertur à Sirleto d. lib. 2. fol. 358. in hæc verba: *Sicut Ecclesiarum Prælati incumbit ad accipiendas vulpes parvulas, quæ demoliri vineam Domini moluntur, prudenter, & diligenter intendere; sic est eis summopere præcavendum, ne ante messem vicinia colligantur, ne forsitan (quod absit) cum eis etiam triticum evellatur. Sane sicut non debet heretica pravitas tolerari, sic enervari non debet religiosa simplicitas, ne vel patientia nostra hereticis audaciam subministrat, vel simplices in patientia multa confundat, ut nobis dirutus convertantur in arcum perversum, & in hereticos de simplicibus commutentur. Sane significasti nobis per litteras tuas, frater Episcopo, quod tam in diœcesi, quam urbe Metensi, &c. ut supra, usque ad verbum in occulto. Quia verò in dubiis non est de facili sententia proferenda, cum quod vel indem errent in fide, vel à doctrina discrepent saluari, nobis per tuas litteras, frater Episcopo, non duxeris exprimendum: cum opinionem, & vitam eorum penitus ignoremus, qui sacras Scripturas taliter translulerunt, aut eorum, qui docent taliter jam transactas: quorum neutrum potest fieri sine scientia litterarum, licet in his arguendi merito videantur, quod occulta conventicula celebrant, officium sibi, &c. usque ad verbum non inhaerent. Discretionis vestrae per Apostolica scripta mandamus atque precipimus, quatenus eos commonere diligentius studeatis, rationibus, & exhortationibus innitentes, ut ab his, in quibus apparent reprehensione notabiles, omnino desistant, nec officium sibi vindicent alienum. Inquiratis etiam sollicitè veritatem, quis fuerit auctor translationis illius, quæ intentio transferentis, quæ fides utentium, quæ causa docendi, si Sedem Apostolicam, & Catholicam Ecclesiam veneretur, ut super his, & aliis, quæ necessaria sunt*

ad indagandam plenius veritatem, per litteras vestras sufficienter instructi, quid statui debeat, melius intelligere valeamus. Revocandi autem eos, & convincendi secundum scripturas super his, quæ reprehensibilia denotavimus, viam vobis in litteris, quas communitè illis dirigimus, aperimus. Dat. Later. 17. idus Jul. Et cum adhuc plures renuissent obedire mandatis idius, Abbatibus Cisterciensi, Morismundi, & de Crista in hæc verba rescripsit: (Ea est in fovendis virtutibus, & vitiis extirpandis à Prælati Ecclesiarum servanda discretio, & circumspectio adhibenda, ne vel internascentium densitate spinarum enormiter frumenta lædantur, vel in superfeminatorum zizaniorum evulsione triticum evellatur. In abscondendis etiam, & curandis corporibus infirmorum sic oculi diligentia præcedere debet manus officium, & ferrum digitus præverire, ne si cauterium adhibeatur incautè, non tam partes infirmas non sanet, quam sanas infirmet: quod tantò diligentius in mentis languoribus est servandum, quanto animam novimus corpore digniorem, & spiritualia carnalibus præponenda. Hoc autem infra nos ipsos diligentius attendentes, cum olim venerabilis frater noster Metensis Episcopus per suas nobis litteras intimasset, quod tam in diœcesi, quam in urbe Metensi laicorum non modica multitudo gallicæ cuidam translationi divinorum librorum intendens, secretis conventiculis etiam inter se invicè eructare præsumerent, aliorum asperrantes confortium, & in faciem redarguentibus Presbyteris resistentes, quorum simplicitatem fastidium censebant, in suæ translationis peritia confidentes, non protinus ad vindictam nos res accendit incognita, sed universis tam in urbe, quam in Metensi diœcesi constitutis, sub eo tenore litteras curavimus Apostolicas destinare, qui vobis ex transcripti carum poterit inspectione patere. Eidem insuper Episcopo, & Capitulo Metensi dedimus in mandatis, ut inquirerent sollicitè veritatem quis fuerit auctor translationis illius, quæ intentio transferentis, quæ fides utentium, quæ causa docendi: si utentes ipsa venerantur Apostolicam Sedem, & Catholicam Ecclesiam honorarent, ut super his, & aliis, quæ necessaria sunt ad indagandam plenius veritatem, per eorum litteras sufficienter instructi, plenius intelligeremus, & planius, quid super his statui oporteret. Nuper autem idem Episcopus per suas nobis litteras intimavit, quod quidam eorum, quos notabiles prioribus litteris denotarat, mandatis recusant Apostolicis obedire: quibusdam eorum clanculò, quibusdam verò jam publicè obediendum esse dicentibus soli Deo.

Ab

Ab oculis etiam conventiculis non cessantes, officium prædicationis occulte, licet à nullo mitantur, prohibiti etiam, sibi non metuunt usurpare: aspernantes sibi dissimiles, & translationi eidem usque adeo insistentes, ut se neque Episcopo, neque Metropolitano suo, nec nobis ipsis asserant parituros, si eam decreverimus abolendam. Licet autem tales in eo reprehendi merito videantur, quod occulta conventicula celebrant, officium prædicationis usurpant, simplicitatem despiciunt sacerdotum, & eorum confortia, qui di etiam translationem non recipiunt, aspernantur, Ne quid subitò tamen facere videamur, discretionis vestrae (de qua plene confidimus) per Apostolica scripta mandamus, atque præcipimus, quatenus ad civitatem Metensem pariter accedentes, cum eodem Episcopo convocetis coram vobis tales sapientes, & adhaerentes translationi prædictæ; & si fieri poterit, quæ in eis reprehensibilia fuerint, auctoritate freti Apostolica, sublato appellationis obstaculo corrigatis. Quod si correctionem vestram recipere fortè noluerint, inquiratis super capitulis illis, quæ in litteris, quas Episcopo miseramus, expressa fuisse superius vobis expressimus, & aliis etiam diligentius veritatem; & quod inueneritis, per nuntium vestrum, & litteras plenius intimetis: ut per vos certos effecti, prout procedendum fuerit, procedamus. Cum enim in hoc universalis Ecclesiæ vertatur negotium, & agatur causa fidei Christianæ, ad exequendum Apostolicæ Sedis mandatum cum summa diligentia, & cautela vos studiosos & promptos esse volumus, & mandamus. Ad hæc M. Crispinum Presbyterum, & R. socium eius, si super his, quæ dictus Episcopus eis duxerit imponenda inveniretis esse reos, ipsos, appellatione remota, canonicè puniatis. Alioquin eundem Episcopum ad remittendam pœnam, si quam eis forsitan inflixit, cum nihil contra eum, vel Clerum in nostra proposuerint audientia, monitione præmissa, distractione quæ convenit, remoto appellationis obstaculo cogere non tardetis. Quod si non omnes, &c. duo vestrum, &c.)

2. b. Gallico sermone.) Quod nullo modo permittendum est, ut probat Turrianus lib. 1. pro canonibus, cap. 24. & cavetur in indice librorum prohibitorum edito à Concilio Trident. ubi quarta regula sic se habet: *Cum experimento manifestum sit, quod sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, & plus inde ob hominum temeritatem detrimenti, quam utilitatis oriri, hac in parte iudicio Episcopi, aut Inquisitoris stetur.* Et in indice postea edito iussu Clementis VIII. circa eandem regulam 4. ita cautum fuit: *Animadvertendum est circa supradictam regulam quartam, felicitatis recordationis Pij Papæ IV. nullam per hanc impressionem, & editionem de novo tribui facultatem Episcopis, vel Inquisitoribus, aut Regularium Superioribus concedendi licentiam emendi, legendi, aut retinendi Biblia vulgari lingua edita, cum hactenus mandato, & usu sanctæ Romanæ, & universalis Inquisitionis sublata eis fuerit facultas concedendi huiusmodi licentias.* Et in indice pro his Hispaniarum regnis edito auctoritate Cardinalis D. Antonii Zapata, regul. 5. ita cavetur: *Biblia vulgari lingua prohibetur.* Si enim Scripturæ sacræ in vulgari lingua permittentur, ut à viris, & mulieribus, doctis, &

indoctis legentur, variæ hæreses, & errores sequerentur; quare apud Hebræos arcebantur iuvenes ante annum ætatis trigésimum à lectione Canticorum Salomonis, & quarundam aliarum Scripturæ partium, eo quod possent ea lectio damnosior illis esse, quam fructuosior, si cortici nimium inhaerentes, verum sensum non percussissent. Refert & probat Nazianzenus apolog. 1. & D. Hieronymus ad Latam, de institutione filiarum ait: *Ad ultimum sine periculo discat Canticum Cantorum, ne si in exordio legerit sub carnalibus verbis, spiritualium nuptiarum epitalamium non intelligens vulneretur.* Simili ex causa apud Romanos solum Pontifices legebant libros Sibyllinos, quod timerent Romani ne libri illi fatidici, tamen si boni attentè lectorum conditione noxii evaderent, ut probat Lanselius in disput. ad Iustinum contra Casaubonem, cap. 6. unde Nicephorus Gregoras lib. 10. historie Romane, probat Scripturam non nisi adhibito delectu esse permittendam, nec esse quoruncunque eam versare, ac in libro vite mortem invocant, ut plerisque improvidis accidisse fertur. Quis enim non videat quantum damnum accideret, si passim agricolæ, & opifices sacra volumina legerent in vernacula lingua; cum in eis multa habeantur, quæ primà fronte contraria videntur. Ecce ad Romanos cap. 14. Apostolus ait: *Regnum Dei non est esca, & potus.* Cum tamen Christus Dominus dicat apud D. Lucam cap. 22. *Ego dispono vobis, ut edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo.* Item Genesis 1. dicitur: *Crescite, & multiplicamini.* Et Luca cap. 23. *Beate steriles, quæ non genuerunt.* Et Matth. cap. 19. *Beati eunuchi, qui se castigaverunt propter regnum colorum.* Et Moyses Genesis cap. 22. ait: *Tentavit Deus Abraham.* Et B. Iacobus epist. 1. inquit: *Deus neminem tentat.* Et Exodi 24. *Videruntque Deum, & comederunt.* Cum Deusi pfi Moysi dixerit Exodi cap. 32. *Non enim videbit me homo, & viveret.* Et David psalmo 1. ait: *Non resurgunt impij in iudicio.* Cum D. Paulus ad Romanos 15. asserat: *Omnes quidem resurgemus.* Omitto alia in sacris litteris, quæ hominem rudem, & imperitum graviter offendunt; cum abjecta, ridicula, aut absurda ea iudicare possent: ex quibus nonnulla exempla refert Azor. p. 1. instr. lib. 8. cap. 26. & alia incommoda huius usus refert Germon. in pomerid. sess. 4. fol. 259. Nec obstat si dicas, sacram Scripturam olim maternis linguis fuisse conscriptam: nam Moyses, & alii veteris Testamenti scriptores Hebræica lingua, quæ tunc temporis utebantur Hebræi, scripsere: & D. Mathæus Evangelium hebræicè scripsit in gratiam Judæorum, teste Hieronymo in apolog. ad Mattheum, & probat Macedo de clavibus Petri lib. 2. cap. 1. 2. & 3. Fr. Antonius Perez in pentateucho fidei, volum. 3. de sacra Scriptura, Fr. Ant. à matre Dei preludeo 2. de ling. sacr. Script. dubio 4. & epistola D. Pauli ad Hebræos fertur hebræicè primum edita. Cæteri verò libri novi Testamenti græcè sunt conscripti, quia Orientalium gentium, quæ in Romanorum Imperio vivebant, erat propria lingua; & in Ecclesia Latina sacri libri latinè sunt editi, quia omnes tunc temporis latinè loquebantur. Nam respondeo, quod tunc his tribus linguis sacri Scriptores usi fuerunt, quia scripturæ sacræ tunc apud Gentes promulgari cœperunt; quare necessariò

necessariò his linguis editæ fuerunt, ut percipi non possent à Gentibus: quæ ratio hodie non militat. Et si objecias, D. Paulum in epistola 1. ad Corinthios, cap. 14. reprehendentem eos, qui variis linguis in Ecclesia loquebantur, ubi ait: Ita & vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id quod dicitur? eritis enim in aera loquentes. Et statim: Si ergo (inquit) nesciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus, & qui loquitur mihi barbarus. Et ad Romanos cap. 10. Fides (ait) ex auditu, auditus autem per verbum Christi. At si ii, quibus annunciat Dei verbum, non intelligant, perinde est ac si non audiant. Respondeo Paulum in his locis agere de his, qui domo linguarum præditi erant, quo multis Corinthiorum tunc temporis divinitus donabantur, & quo eos Apostolus uti voluit ad aliorum profectum, videlicet ne publicè loquerentur linguis in Ecclesia, nisi esset qui interpretaretur, ut omnes intelligendo ad pietatem inflammarentur ardentius, ut docuit Azor 1. part. instit. lib. 8. cap. 26. Macedo supra, cap. 3. Rectè ergo Ecclesia prohibuit sacram Scripturam vulgari lingua legi, & publicè edi, licet olim cùm laici Latini sermonis periti essent, vel Græci, in sacra Scriptura assidui essent, juxta consilium D. Chrystostomi in homilia de Lazaro, & homilia 10. in Ioannem, & homil. 3. in epist. 2. ad Thesalon. D. Hieron. in epist. 2. ad Paulam. & Eustochium.

c. *Conventicula.*] Quæ apud omnes nationes sedulò, & accuratè prohibita legimus, l. conventicula 15. Cod. de Episc. & cleric. l. denunciamus 5. Cod. de his qui ad Ecclesiam, l. 1. & 2. Cod. de seditionis, l. 1. Cod. ad leg. Jul. majest. §. conventicula, de pace juramento firmanda in visibus feudorum, l. 3. tit. 14. lib. 8. Recopil. plura congesserunt Petrus Greg. lib. 13. de repub. cap. 3. Martha 2. part. de jurisd. cap. 23. ex num. 24.

d. *Operetur.*] Quare ut Christus Dominus suam à Patre missionem confirmaret, sapientis obfinitatis Judæis sua objiciebat miracula, dicens: Si mihi non creditis, operibus credite. Et iterum: Opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me. Et cap. ultimo Divi Marci. Illustrant latè Fr. Thomas à S. Joanne de procuranda omnium gentium salute lib. 4. cap. 3. Torreblanca de magia cap. 29. num. 25. Thomas Bozius de signis Ecclesie lib. 5. cap. 1.

e. *Necessaria.*] Ut probavi in cap. 4. de arate, & qualis.

f. *Teneantur efficere.*] Nam correctionem fraternam sub præcepto tenemur adhibere. D. Thomas 2. 2. quæst. 33. art. 2. probant Turriscremata in cap. speccaverit 19. 2. quæst. 1. Valentia tom. 3. ad 2. 2. disput. 5. q. 10. punct. 2.

COMMENTARIUM.

EX hac perdocta Innocentii epistola sequens communiter deducitur assertio: Laici in Ecclesia prædicare non debent, nec de mysteriis fidei in conventiculis disputare. Probat eam textus in cap. mulier, 23. distinct. cap. excommunicamus 13. §. quia verò, cap. sicut in uno, hoc titulo, cap. 2. §. inhiemus, eod. tit. lib. 6. Concil. Carthag. 4. can. 98. ibi: Laicos presentibus clericis, nisi ipsis rogantibus, docere non audeat. Sexta Synodus can. 64. ibi: Quod non oportet laicum publicè disputare, vel docere, docendi auctoritatem ex eo sibi vindicantem: sed ordini à Domino tradito cedere, & aures, D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. V.

qui docendi gratiam acceperunt, aperire. & divina ab eis doceri. In una enim Ecclesia diversa membra fecit Deus, ut est vox Apostoli. Leo I. epist. 62. ad Maximum Antiochenum, cap. 6. Illud quoque dilectionem tuam convenit præcavere, ut præter eos, qui sunt Domini sacerdotes, nullus sibi jus dicendi, & prædicandi audeat vindicare, sive sit ille monachus, sive sit laicus. qui alienius scientia nomine gloriatur, quia etsi optandum est, ut omnes Ecclesie filii, quarecta, & sana sunt, sapiant; non tamen permittendum est, ut quisquam extra sacerdotalem ordinem constitutus, gradum sibi prædicatoris assumat, cùm in Ecclesia Dei omnia ordinata esse conveniat, ut in uno Christi corpore; & excellentiora membra suam officium impleant, & inferiora superioribus non resistent. Nazianzenus orat. 9. Oves Pastores ne pascite, nec supra fines vestros assurgite: factis enim vobis est spiritus pascamini. Et orat. 26. Magnum, & præclarum docere, sed discere periculo vacat: quid pastoris munus tibi arrogas, cùm ovis sis? quid caput efficeris, cùm pes sis? quid exercitum ducere aggredieris in milium ordinem adscriptus. Et l. 1. & per totum Cod. Theodos. de his qui super religione contendunt. Illustrant ultra congestos à Barbosa in present, Petrus Gregor. lib. 1. partit. tit. 22. cap. 4. & lib. 2. tit. 7. cap. 5. Mornacius in l. nemo, Cod. de summa Trinit. Sebastianus Casar de Eccles. Hierarch. disput. 9. num. 8. Farinac de hæresi quæst. 192. §. 1. Acuña in cap. mandatis, 56. dist. Suarez de fide disput. 26. sect. 1. Castro lib. 1. de justa hæretic. punit. cap. 19. Sanchez lib. 2. summa, cap. 6. Azor part. 1. instit. moral. lib. 8. cap. 6. Zonaras & Balsamon in dict. can. 64. sexta Synodi. Ferrarius de ritu sacrarum concionum, lib. 2. cap. 4. 5. & 6. Hallerius de hierarch. jurisd. lib. 1. cap. 7. Cenedus ad 6. collect. 20. Thomas Delbene part. 1. de offic. Inquisit. dubit. 154. Franc. Valens in concord. juris cum Theolog. rat. fol. 248. Azor tom. 1. instit. lib. 8. cap. 26. Alteslera hic.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: A Deo non quæritur, quis, & qualis sit, qui prædicat, sed quid prædicet, cap. tur ratio dicitur. Igitur, sive laicus, sive clericus sit, qui prædicat, si pia, & sancta dogmata prædicat, audiendus est. Augetur hæc dubitandi ratio ex variis exemplis, quibus probatur, laicos in Ecclesia prædicasse scientibus, & consentientibus Episcopis, ut refert Nicephorus Calixtus lib. 5. histor. Eccles. cap. 14. illis verbis: Cùm Casarca degere Origenes Episcopi Palæstini legatione quoque ad eum missa ei permiseret, ut de sacris litteris disserteret, & publicè eas in Ecclesia interpretaretur, quamvis non presbyteri honorem essei consequutus. Idque comprobatur ex scriptis, quæ Demetrius malè erga Originem affectus Episcopis Palæstinis misit, in quibus scriptis præter alia illud erat: Nunquam antè auditum, nunquam factum esse, ut presentibus Episcopis laici concionarentur: quapropter illi, & potissimum Alexander Hierosolymitanus, & Theodotus Casariensis Antistes defensionem ejus rei ad eum scripserunt, non verè illum dicere asseverantes: ubi enim, inquit, reperitur idoceri homines, qui doctrinam suam prædesse fratribus possint, si illi sanctorum Episcoporum jussu, & permissione per exhortationes ad populum verba faciant, id offensivum non est, sicuti apud Sandaros Evelpis à Neone Iconi, Paulinus à Celso Synade, Theodoros ab

Attico, omnibus illis beatis fratribus invitati fecerunt. Et subdit: Verisimile autem est, in aliis quoque locis, quos nos ignoramus, eundem esse factum. Facit Tertullianus, cujus verba retuli in cap. inter cetera, de offic. ordin. Igitur quia laicis licet publice in Ecclesia predicare. Deinde in secundam partem assertionis ita argumentor. Si non liceret laicis de mysteriis fidei disputare, & differere, non vocarentur ad Concilia generalia, ubi praecepta fidei dogmata proponuntur, & differuntur: sed in ipsis Conciliis adsunt, ut probavi lib. 1. Concilii Illiber. cap. 8. Igitur quia illis licet fidei mysteria disputare.

8. Quia dubitandi ratione non obstante, vera est Quibus, praelens assertio, pro cujus expositione, omnis & quam, quae de praedicatione, & praedicandi munere adduxi in cap. inter cetera, de offic. ordin. sciendum do liceat de fide disputare. est, quod disputatio de fide dubitativa, quae procedit ex animo improbandi illam, est omnino illicita, & haeretica, si adit pertinacia, juxta supra tradita in cap. 1. hoc tit. quo casu procedit textus in l. nemo, Cod. de summa Trinit. ut eam acceperunt D. Thomas 2. 2. quaest. 10. art. 7. Suarez de fide disput. 20. sect. 1. Acunna in cap. in mandatis, 56. dist. Mornacius in dict. l. nemo. Si vero disputatio de fide tantum sit moralis, qualis habetur inter Catholicos animo quidem concordem, disputantes gratia exercitii ad veritatem magis indagandam, ac errores confutandos, licita est, servatis debitis circumstantiis, ut patet ex textu in cap. satis, 96. dist. ubi glossa: & in cap. cum quibus, 24. dist. Dixi servatis debitis circumstantiis, quia ille magnopere attendenda sunt, tum respectu audientium, ne decipiantur, vel scandalum patiantur; tum disputantium, ne sint indocti; tandem loci, & temporis, aliter talis disputatio illicita est, cum ut ait Tacitus lib. 4. annal. cap. 34. sanctius ac reverentius visum est, de actis Deorum credere, quam scire. Faciunt Cicero de natura Deorum, ibi: Mala, & impia est consuetudo contra Deos disputare, sive id ex animo fiat, sive simulati. Et praecipuum Philitae.

Deum esse crede, & colito, sed non quarito:

Nam nihil habebit aliud hic, quam quare.

Et pii ac Catholici scriptores Hilarius de Trinitate, ibi: *Deus religione intelligendus, pietate profertendus est, sensu vero persequendus non est, sed adorandus.* D. Cyprianus in Symbolo, ibi: *De Deo etiam vera dicere periculosum est.* D. Gregor. Nazianzenus relatus ab Alciato in dict. l. nemo, numer. 2. Alia disputatio est vera, seu formalis, quae habetur cum haereticis, ubi disputantes non tantum verbis, & argumentis, sed animorum, & sententiarum diversitate distantes pugnant, quae ut periculosa regulariter prohibetur; licita tamen, & laudabilis est, ubi servatis circumstantiis nullum imminet periculum, quod timeatur. Cujus propositio prior pars probatur ex cap. in mandatis, 56. dist. & docent D. Thom. & Acunna ubi supra, late Befoldus tom 2. polit. dissert. de stud. liter. c. 12. Patet, siquidem in hac disputatione in primis adest periculum audientium, qui instigante sathana incipiunt dubitare, putantes haereticos victoriam reportaturos, juxta illud Divi Pauli ad Timoth. cap. 2. *Noli verbis contendere, ad nihilum enim prodest, nisi ad subversionem audientium.* Nec adest periculum haereticorum, qui juxta suam pertinaciam facile per convitia argumenta effugere nituntur. Adest tandem periculum disputantium, ut constat ex his, quae refert Rufinus lib. 10. histor. Eccles. cap. 3.

Ex causa tamen, & servatis debitis circumstantiis, non solum licita, verum & necessaria est, cum aliqua fructus spes adest. Idem fecisse Stephanum cum Judaeis legitur cap. 6. & 7. Actuum Apost. & Paulum cum Judaeis, & Graecis Actuum Apost. c. 9. immo ipse Apostolus ad Titum cap. 1. in Episcopo doctrinam necessariam esse dicit, quae contradicentes, seu fidem nostram oppugnantes arguere possit, & argumentationibus convincere, quos imitati fuerint antiqui Ecclesiae PP. & DD. ut constat ex gestis, scriptisque Hilarii, Nazianzeni, Hieronymi, Augustini, & aliorum, variisque Conciliis, in quibus non sine magno audientium fructu, fideique nostrae auctoritate cum haereticis publice fuit disputatum, ut videre est in Concilio Niceno 1. & 2. Constantino 3. Lugdunensi, Florentino & aliis. Unde D. Ambrosius cum Valentiniano Jun. collationem super religione in consistorio tuo indixisset, ad populum provocavit, & in Ecclesia coram populo disputari, seu tractari voluit: *Veniant plane, si qui sunt, ad Ecclesiam; audiant cum populo: non ut quisquam judex resideat, sed unusquisque, de suo affectu habeat examen, eligat quae sequatur. Agitur de istius Ecclesiae sacerdote: si audierit illum populum, & putaverit melius disputare, sequatur si aet ejus, non invidebo. Omitto, quia jam ipse populus judicavit. Taceo, quia quem habet, de patre tua clementia postulavit. Taceo, quia pater pietatis tua quietem futuram spondidit, si electus susceperit sacerdotium. Et mox: Si tractandum est, tractare in Ecclesia didici, quod majores fecerunt mihi: si conferendum de fide, sacerdotum debes esse ista collatio. Et sub finem epistolae: *Venisset Imperator ad consistorium clementiae tuae, ut haec coram suo gereret, sinei, vel Episcopi, vel populi permisissent, dicentes de fide in Ecclesia coram populo debere tractari.* Et in oratione subtexta adversus Auxentium, ubi inter alia ait: *Causam fidei in Ecclesia agendum quis abnuat? Item: Haec ego fratres coram ipso apud vos plenius disputarem: sed certus non ignarus vos esse fidei, vestrum refugit examen.* Et Gentiles quosdam quatuor, aut quinque ferme homines elegit cognitores sibi: *Quis igitur vobis injuriam facit, qui recusat vestram, an qui eligit audientiam? Illud tumme cavendum est, ne disceptatio fiat coram simplicioribus, qui solutionem contrariarum rationum non percipiunt, & turbari potius solent, quam in fide confirmari, ut monebat D. Gregorius 2. part. Pastor. cap. 4.**

Quibus praemissis ut ad personas de fide disputantes perveniamus, dicendum est circa disputa- De la- tionem dubitativam, & eam quae materialis, seu tione dis- ficta dicitur, nullam dari differentiam inter laicos, putantibus & clericos: sicut illa enim neutri licet, 11. per bus. totum Cod. Theodos. de his qui super relig. contendunt. dict. l. nemo, Cod. de summa Trinit. cap. 1. hoc tit. ita haec utrobique conceditur, ut passim videmus laicos Theologiae Professores, seu juris Canonici peritos in scholis disputantes de mysteriis fidei. Versatur tamen magna differentia inter laicos & clericos, quoad disputationem veram, seu formalem, quae cum haereticis habetur. Haec enim licet clericis permittatur, juxta modum supra relatum; laicis tamen interdicitur sub poena excommunicationis ferenda in cap. quicumque, 5. in- hibemus, hoc tit. in 6. & constitutione Innocentii IV. quae incipit: *Novit universis*; edita anno 1254. & alia Nicolai III. edita anno 1281. quae incipit: *Item firmiter*; relata à Penna ad calcem Director. Inquisit. Laici enim praeu-

præsumuntur minus docti, & in rebus fidei parum instructi, cum ea ad officium illorum non spectent, & plerumque carent illamorum honestate, quæ præcipue requiritur ad hanc disputationem: cum tamen utrumque præsumatur, & requiratur in clericis, qui tanquam in fortem Domini vocati, id exactius præstare debent, juxta tradita in cap. cum in cunctis, de elect. Laici ergo de mysteriis fidei disputantes, peccant lethaliter, etiam si non incurrant excommunicationem ipso jure, ut latè docent Eymericus p. 1. Directorii, q. 6. ubi Penana, Saelles parti. 1. de mysteriis tribunal. fidei, lib. 1. cap. 10. regul. 86. & 87. Castropalao tom. 1. operis moral. tract. 4. disp. 2. punct. 4. n. 4. Simancas de Caibol. num. 8. & tit. 59. n. 11. Sanchez lib. 2. summa, c. 6. Decianus tract. crimin. lib. 5. cap. 18. Azor parti 1. insit. lib. 8. cap. 26. q. 1. Coninch de infidelit. disp. 18. dub. 9. numer. 145. Franc. Valens in concord. juris Pontif. 2. part. fol. 248.

10. Traditur ratio decidendi.

His suppositis ratio præsentis assertionis provenit ex eo, nam docere, & prædicare in Ecclesia propriè, & peculiariter ad presbyteros, & sacerdotes spectat. Sanctus Maximus c. 8. cælest. hierarch. ibi: Presbyteros docere debere, & munus offerre. Quia in re habemus exemplum Christi Domini, qui non nisi septuaginta discipulis, & Apostolis docendi munus commendavit, quibus Episcopi, & Presbyteri, sicut in officio, ita & in ordine successerunt. Habemus etiam Spiritus sancti testimonium, quo jubente Saulus, & Barnabas per impositionem manuum Episcopi ordinati sunt, ut segregati à cæteris per ordinationem ad annunciandum Evangelium proficiscerentur, ut refertur cap. 13. Actuum Apost. Habemus etiam exemplum Apostolorum, qui ad docendum Evangelium Episcopos, presbyterosque consecrarunt: & Paulus 1. ad Timoth. cap. 3. Episcopos, seu Presbyteros idoneos ad docendum ordinari præcipit: & ad Titum cap. 1. presbyteros in sermone & doctrina laborare dicit: & Actuum Apost. cap. 20. idem Sanctus ait: Presbyteros Ephesinos postros esse ad regendam Ecclesiam Dei. Unde laici non possunt hoc officium usurpare, præcipue in contemptum sacerdotum. Quare Tertullianus de præscript. cap. 42. hæreticos exprobrat, quod conculcatis ordinum ecclesiasticorum gradibus, omnes timeant, omnes scientiam pollicentur: quod etiam mulieres apud eos docere audeant; quod & laici sacerdotalia munia injungant. De quo abusu laicorum ita suo sæculo conquerabatur Nicephor. Gregoras lib. 1. histor. ibi: Ratiocinationum, & sermionibus syllogisticis, velut herbe, & pas-

cuus armenta, omnes inhiant; quodque opificibus etiam effusa sunt arcana Theologie: & illi, qui de re fidei ambigunt, & qui nec quomodo credendum sit, sciunt; nec quid sit illud quod credere se dicunt; illi (inquam) & fora, & porticus, & theatra omnia Theologia compleverunt. Rectè ergo in præsentem Innocentius prohibet, ne cives laici Mentenses juxta abusum illius dicecesis audeant prædicare, aut in suis conventiculis de mysteriis fidei disputare.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa, deducta ex cap. secundum, 19. dist. nam accipiendus est textus ille, dummodo minister prædicans sit ex destinatis ab Ecclesia, & electis ad docendum, & prædicandum; nam tunc si ille sit bonis moribus præditus, sive malis, id attendendum non est, sed tantum quid prædicet, ut jam dixi in cap. inter cætera, de offic. ordin. Nec obstant exempla laicorum prædicantium pro augmento difficultatis adducta, nam duplici modo responderi potest. Primò, quòd cum prioribus Ecclesiæ sæculis pauci essent presbyteri, & saviente persecutione non ita facile reperirentur idonei fideles, qui doctrinam suam de prædicatione prodesse fratribus possent, aliquibus laicis per doctis id munus Episcopi commendabant. Secundò responderi potest, laicos illos nec publicè in Ecclesia docuisse, nec publico Ecclesiæ ministerio functos fuisse, sed potius erudiendis catechumenis destinatos fuisse, ut eos privatim erudirent, ut docuit Hallier. de hierarch. jurisd. lib. 1. cap. 7. Sanè quandoque ut hoc etiam strictim admoneam, indulget R. P. justas ob causas plerisque religiosis, ut licet ad sacros ordines nondum promoti, possent tamen publicè concionari, quemadmodum anno Domini 1584. Gregorius XIII. fecit, concedens id posse fieri à Societatis Jesu clericis primà dumtaxat tonsurâ insignitis. Nec obstat quod dicebamus, laicos interesse Conciliis generalibus, ubi de præcipuis fidei articulis agitur: nam et si Principes supremi, seu eorum Legati Conciliis intersint, non tamen vocantur, quia in rebus fidei suffragium habeant, ut eorum auctoritate, & potestate aliquid decernatur; sed solum invitantur, convocanturque, ut sint defensores, exequutoresque Decretorum ipsius Concilii, & ut si quid de Reipublicæ Christianæ salute decerni debeat, consilium præstent, ut probant Bellarminus tom. 1. controvers. lib. 1. de Conciliis, cap. 15. & 16. Germonius lib. 2. de sacrorum immunit. cap. 12. Valdes de dignit. Regum Hispan. cap. 1. P. Marcha parti 1. concord. lib. 2. cap. 6.

CAPUT XIII.

Idem ^a in Concilio generali.

EXcommunicamus itaque, & anathematizamus omnem hæresim extollentem se adversus hanc sanctam, orthodoxam, & Catholicam fidem, quam superius exposuimus, condemnantes hæreticos universos, quibuscunque nominibus censantur, facies quidem diversas habentes, sed caudas ad invicem colligatas, quia de varietate conveniunt in id ipsum.

NOTÆ.

^a Generalis.] Lateranensi videlicet celebrato sub Innocentio III. ubi cap. 3. & in c. 2. hoc titul. in quarta compilatione reperitur textus hic, de quo Concilio nonnulla notavi in cap. 1. de sum. D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. V.

ma Trin. & commentarium hujus textus dedi supra in cap. 6.

b Inidipsum.] Faciunt Imperatores in l. 60. Cod. Theodof. de hæreticis, ibi: Diversa sunt nomina, sed una perfidia. Prudentius lib. 2. contra Symmachum: Una superstitio est, quamvis non concolor error.

S 2

§.